

istaknuti, kao primjer naučne objektivnosti, i veliku ljudsku priču dr. Zorana Gavrića, stomatologa u Domu zdravlja u Rogatici, kojem se zbog nastojanja da pomogne prijatelju Bošnjaku gubi svaki trag (kasnije pronađen), ali i priču mještana sela Rasput Njive (Rogatica) koji su noćima u vlastitim kućama štitili komšije Bošnjake iz obližnjeg sela Mađer[16]. Ovo su ujedno i jedine dvije priče o "čuvarima čovječnosti" na koje smo naišli u ovoj knjizi. Vjerujemo da bi autorica iz dugogodišnjeg istraživanja izdvojila i u knjizi predstavila više ovakvih priča, da je na njih naišla.

Posljednja faza genocida - negiranje ili poricanje - ujedno je i predmet posljednjeg poglavlja knjige. Negiranje se pri tome ne veže samo za izvršioce genocida, već i narod u čije ime je isti izvršen. Ovo poglavlje donosi nam i podjelu na različite reakcije na genocidni projekat. "(...) Prema reakcijama na genocid postoje: spasioci, posmatrači i izvršioци.", kao i različiti psihološki profili pripadnika pojedine kategorije, a prema "teoriji emotivnog razvoja ega" koji je razvila Jane Loevinger.[17] Posebno bitno je pitanje uloge "spasilaca", koji ne nalaze dovoljno prostora u radu istraživača genocida, a u odgovoru na pitanje šta njih motivira na reakciju i suprotstavljanje možda je ključ uspjeha - preveniranja zločina genocida u budućnosti.

Iako, prema riječima same autorice "(...) gotovo da i nema autora Bošnjaka koji se bave istraživanjem genocida na zapadnom tržištu...mislim na tržište na kojem se uspostavlja dominantni diskurs (...) "[18], nadamo se da će ova njena knjiga to dijelom promijeniti. Knjiga "Na Drini genocid", koja nije suhoparni statistički pregled optužnica, presuda, mrtvih i ranjenih, transkripta i drugih dokumenata, ima kapacitet zainteresirati mlade istraživače, ali i širu Bošnjačku javnost i vratiti pažnju na procese koji se odvijaju pred haškim tribunalom. U tom slučaju, Radovan Karadžić "...ima kapacitet da bude naš Eichman u Jerusalemu." [19] To je ujedno i odgovor na (lažnu) dilemu o tome je li vrijeme da se u našoj svakodnevnici okrenemo nekim novim temama ili upravo tema genocida treba da dominira našom svakodnev-

nicom i dugoročnim planovima.

[1] Edina Bećirević, docentica na Fakultetu kriminalističkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, rođena je 1967. godine u Sarajevu. Osnovno obrazovanje završila je u Sanici, a srednje u Ključu i Sarajevu. Na Fakultetu političkih nauka (Odsjek žurnalistike) diplomirala je 1990. godine. Na renomiranoj *London School of Economics and Political Science* 1996. godine stiče zvanje magistricе nauka da bi na *Central European University* u Budimpešti 2001. godine odbranila drugi magistarski rad. Doktorski rad "Genocid u istočnoj Bosni 1992. - 1993. godine: srpski politički, vojni i socijalni projekat" odbranila je marta 2008. godine na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. Istraživanje zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i drugih ratnih zločina bavi se preko deset godina. Kao rezultat istraživačkog rada objavila je više novinarskih i naučnih tekstova. Suradnica je Instituta za izvještavanje o ratu i miru iz Londona. Knjiga "Na Drini genocid" njena je druga knjiga..

[2] R.W. Smith, "State Power and Genocidal Intent". Prema: E. Bećirević, "Na Drini genocid" Buybook, Sarajevo, 2009.

[3] "Konvencija Ujedinjenih nacija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida" prema E. Bećirević, "Na Drini genocid", Buybook, Sarajevo 2009.

[4] Robert F. Melson, "Revolution and Genocide. On the Origins of the Armenian Genocide and the Holocaust", University of Chicago Press, Chicago - London, 1992. Prema: E. Bećirević "Na Drini genocid", Buybook, Sarajevo, 2009.

[5] Gregory Stanton, "Eight Stages of Genocide". Prema: E. Bećirević, nav. Djelo.

[6] Edina Bećirević, nav. djelo

[7] Isto, str.: 55.

[8] Isto, str.: 63.

[9] Isto.

[10] Isto, str.: 81.

[11] Isto, str.: 107.

[12] E. Bećirević, "Karadžić može biti naš Eichman", u *BH Dani* broj 632.

[13] E. Bećirević, nav. djelo, str.: 137.

[14] Isto, str.: 137.

[15] Isto.

[16] Isto, str. 181. - 182.

[17] Isto, str.: 273.

[18] E. Bećirević, "Karadžić može biti naš Eichman", u *BH Dani*, broj 632.

[19] Isto

Dželaludin HODŽIĆ

HAMZA EL-DIN, MUSIC OF NUBIA

Ukoliko ste čitali "Sezonu seobe na sjever", slavni roman arapskog klasika Tajiba Saliha, i gledali film "Babel", Alejandra Gonzáleza Iñárritua, ostaje vam da poslušate album "Music of Nubia", Hamze El-Dina, i kompletirate jednu multimedijalnu avanturu kroz postkolonijalni pejzaž muslimanskog djela Afrike. Zašto "Sezona seobe na sjever" i "Babel"? Kada je riječ o "Babelu", zanimljivo je da meksički režiser odabire Hamzinu muziku kao podlogu naraciji o jednom globalnom metežu, u kojem se individualne sudbine rastaču u rasredištenom prostoru, eklekticiziranom do nestvarnosti. Hamza El-Din je simbol upravo ovog eklekticizma, jer je tradicionalnu muziku jedne potopljene regije promovirao u najheterogenijim žanrovima, krozocima i predjelima.

U "Sezoni seobe na sjever", Tajib Salih, kako kaže Ahmed Zildžić, prevodilac ovog djela na bosanski jezik, "uvodi pojam juga semantički ga podupirući drugim pojmom istoga značenja - ekvatorom."

Odnos sjevera i juga (bogati - siromašni) i kontraste koji postoje među njima možemo možda najbolje vidjeti u opisima prirode u romanu. Tako na jugu vidimo toplinu, vječno sunce, drveća palmi s korijenjem duboko usađenim u zemlju, te pustinsko bilje (sayyal) koje se održava u životu na najmanjim količinama vode. Rijeka Nil i palme na obali rijeke pod kojima je narator provodio duge sate sjedeći i posmatrajući daleki horizont, slika su topline, bliskosti i iskrenosti

među ljudima juga; istog onog juga koji je i Mustafu Saida prihvatio u svoje naručje nakon "sjeverne" pustolovine. Na jugu i ono što je na prvi pogled krajnost i očigledna nepovoljnost (kao što je pustinja, naprimjer), iznenada se pretvara u scenu igre, plesa, prijateljstva i bliskosti.

Sjever je, pak, sve suprotno ovome. Sumorni pejzaži londonske izmaglice, otuđenost, hladnoća i proračunatost su u izravnoj koliziji s jugom."

I bliskost juga (Sudana) i hladnoću sjevera, o kojima je nadahnuto pisao Tajib Salih, nalazimo u muzici Hamze El-Dina, proslavljenog nubijskog muzičara, čija je bogata fuzija arapskih i nubijskih zvukova dovela do ushićenja slušaoca širom svijeta i inspirirala različite muzičke pravce. Iako je ovaj muzičar prefinjenog senzibiliteta preselio na ahiret prije tri godine (2006. godine u bolnici Berkeley u 76. godini), u ovom broju Muallima donosimo Hamzinu biografiju, kao vid jednog zakašnjelog hommagea.

Dugo vremena stanovnik Ouklanda, El-Din je bio suptilni majstor *ouda*, arapske preteče laute, i *tara*, bubnja koji vodi porijeklo iz Nubije, drevne zemlje smještene kod gornjeg Nila, koja je uglavnom poplavljena nakon što je 1960. izgrađena slavna brana Asuan. El-Din je pokušavao sačuvati autohtonu kulturu, pjevajući nubijske pjesme i priče svojim toplim, omamljujućim glasom što se stapao u jeci njegovih instrumenata, stvarajući tako muziku velikog intenziteta i ljepote.

„Omamljujuće, hipnotizirajuće i ekstatično“, rekao je Mickey Hart, bubnjar *Greatful Deada*. „Hamza me je podučio romantičnosti bubnja. Njegova muzika je bila veoma suptilna i mnogoznačna.“

„Bio je duboki slušač“, dodaje Hart, koji je šest godina, iz dana u dan, vježbao na usavršavanju *tara*, kojeg mu je poklonio sam Hamza.

Ponekad je muzika koju su svirali bila tako mekana i nježna da su se jedva čuli. „Naprosto vas je usisavao u kovitlac“, kaže Hart, „a onda bi iznenada pojačao intenzitet. Činilo bi se da je vrijeme stalo.“

El-Din, koji je pravio muziku za film „Crno ždrijebe“ i neke druge filmove, prvi put je svirao sa grupom *Greatful Dead* 1978. godine, kod velikih piramida u Gizi, a priključio se bendu nekoliko mjeseci kasnije na zimskom festivalu u San Francisku, svirajući sa grupom sufijskih bubnjara. U hommageima se navodi, kako je to red, da je Hamza bio miran i veseo čovjek, čije je spokojno crno lice, obrubljeno tradicionalnom bijelom nubijskom nošnjom, isijavalo radost.

„Bio je prefinjena duša“, konstatuje Hart, prisjećajući se one noći sa zimskog festivala u San Francisku, kada je Hamza oduševio sve prisutne. „Nadete li vremena da posjetite“, nastavlja Hart, „njegov muzički univerzum, Hamza će vas dočekati širom otvorenih ruku. To će biti veoma ugodno iskustvo.“

Sličnog je mišljenja i Joan Jeanrenaud, violinist koji se prvi put upoznao sa Hamzom 1980. dok je on još bio član *Kronos Quarteta*. Ovo upoznavanje se desilo u Tokiju, gdje je Hamza jedno vrijeme živio i radio. Tada je svirao svoju značajnu kompoziciju „Vodeni krugovi“. „To je bilo dirljivo iskustvo“, prisjeća se Jeanrenaud, koji je od tada mnogo puta svirao sa Hamzom kao član *Kronos Quarteta*, čije su neke kompozicije snimljene na albumu *Peace of Africa*. „Potpuno se uživljavao u muziku koju je svirao, jednostavno bi vas odnio na neko drugo mjesto. Bilo je to premještanje na Hamzin miroljubivi, emotivni, prekrasni prostor. Mnogima od nas, on je bio mentor“.

Rođen u Toskhi, u Nubiji, u Egiptu, El-Din je počeo svirati *oud*, dok je još studirao agrotehniku na Univerzitetu

u Kairu. Kasnije je studirao muziku srednjeg istoka na institutu *Kralj Fuad*. Svjestan planova za gradnju Asuana, završio je svoje poslove u Kairu i pohitao u Nubiju da zabilježi tradicionalnu muziku, prije nego što narod bude raseljen. Sa svojim *oudom*, instrumentom nepoznatim u Nubiji, putovao je na magracu od sela do sela, bilježeci pjesme. Svirao ih je u tradicionalnom arapskom stilu, sve dok nije shvatio da njegova muzika poprima specifičnu nubijsku aromu.

„Jednog dana osjetio sam da oud ima nubijski naglasak“, rekao je El-Din za *The Chronicle* 1990. godine, „Svirao sam ljudima po selima i oni su bili oduševljeni. Znao sam da sam na tragu nečega važnog.“

Kasnije studira zapadnu muziku na Univerzitetu u Rimu, razvijajući svoj osjećaj za harmoniju i muzičku formu. Nakon prelaska u Sjedinjene Države, podučavao je na raznim univerzitetima. Tamo je upoznao kompozitora Terry Rileyja, s kojim je razmjenivao iskustva o sofisticiranom pjevanju.

„Njegova muzika se neposredno obraćala srcu“, kaže Riley. „Mnogim ljudima je otvorio vrata, ona vrata koja vode u prósjek između različitih muzičkih pravaca“, kaže David Harrington, član *Kornosa* u hommageu Hamzi, dodajući: „Izgubili smo velikog muzičara i sjajnog čovjeka.“

Svima koji u ovim jesenjim danima želite nastaviti uživati u bezbrižnosti ljeta, preporučujemo Hamzine albume, čija muzika kao da uzima голу svakidašnjicu i u rukama majstora kovitla se i vrtloži u blagim spiralama sve dok ne počne u uzvišenoj sentimentalnosti.

Samedin KADIĆ